

ความกลมกลืนด้วยความเชื่อทางศาสนาฮินดู-พุทธ กับวัฒนธรรมพื้นเมืองในบาหลี

Harmonizing Hindu and Buddhist Beliefs with Indigenous Culture in Bali

สุรัตน์ คำโสภา¹

Surat Khamsopha

พระมหาจิรวัดน์ กนตวณโณ¹

Phra Maha Jirawat Kantawanno

เสนาะ ผดุงฉัตร²

Sanoh Phadungchat

¹ ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ASEAN Studies Centre, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

² คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author:

Surat Khamsopha

ASEAN Studies Centre, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

79 M.1 Lamsai Sub-district, Wang noi District Phra Nakhon Si Ayutthaya, Thailand.

E-mail: surat.kham@mcu.ac.th

Received: July 15, 2025

Revised: November 30, 2025

Accepted: December 12, 2025

ความกลมกลืนด้วยความเชื่อทางศาสนาฮินดู-พุทธกับวัฒนธรรมพื้นเมืองในบาห์ลี

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความกลมกลืนด้วยความเชื่อทางศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมพื้นเมืองในบาห์ลี โดยศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธในเกาะบาห์ลีมีความกลมกลืนกันอย่างลึกซึ้ง ผ่านความเชื่อและวัฒนธรรมพื้นเมืองที่สืบทอดมาช้านาน ชาวบาห์ลีส่วนใหญ่นับถือศาสนาฮินดูในรูปแบบพิเศษที่เรียกว่า “ฮินดูบาห์ลี” ซึ่งผสมผสานทั้งความเชื่อดั้งเดิมแบบชาวโบริธ ความศรัทธาต่อเทพเจ้าฮินดู และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวิญญาณ ในขณะเดียวกันศาสนาพุทธแม้จะมีจำนวนผู้นับถือน้อย แต่ก็ยังคงหลงเหลืออิทธิพลในแง่ของคติ ความคิด และสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในวัดหรือในพิธีกรรม เช่น แนวคิดเรื่องกรรม ความเมตตา และการแสวงหาความหลุดพ้น พระพุทธศาสนาในอินโดนีเซียมีส่วนผสมของฮินดูจนบางครั้งแยกกันไม่ออก คนที่นับถือฮินดูและพุทธจึงอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข จนมีผู้มองว่า “ศาสนาพุทธแตกกิ่งก้านมาจากฮินดู แต่มีความอ่อนโยนและลึกซึ้งกว่า” วัฒนธรรมพื้นเมืองของบาห์ลีจึงมีบทบาทสำคัญในการผสมผสานศาสนาเข้ากับวิถีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการทำบุญ การเซ่นไหว้ การจัดเทศกาล หรือศิลปะการแสดง ล้วนแสดงออกถึงความศรัทธาและความเคารพต่อธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และบรรพบุรุษอย่างลึกซึ้ง จึงถือได้ว่าศาสนาฮินดูและพุทธในบาห์ลีมิได้แยกออกจากกันอย่างเด็ดขาด แต่กลับอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนภายใต้รากฐานวัฒนธรรมท้องถิ่นเดียวกัน

คำสำคัญ : เกาะบาห์ลี, ความกลมกลืน, ความเชื่อทางศาสนา, วัฒนธรรมพื้นเมือง, ศาสนาฮินดูแบบบาห์ลี

Harmonizing Hindu and Buddhist Beliefs with Indigenous Culture in Bali

Abstract

This article studies harmonization of Hindu and Buddhist beliefs and indigenous culture in Bali, where the two religions are intertwined by long-held indigenous belief and culture. Agama Hindu Dharma, the unique form of Hinduism practiced primarily in Bali, Indonesia, is the majority religion, combining ancient Javanese beliefs, faith in Hindu gods, and nature and spirit rituals. Buddhism, with a minority of followers, retains influence through temple and ritual concepts and symbols, including karma, compassion, and Nirvana.

In Indonesia, Hindus and Buddhists coexist peacefully. Balinese indigenous culture participates in integrating religion in lifestyles, through merit making, almsgiving, festivals and performing arts which express faith and with respect for nature, the sacred, and ancestors.

Keywords: Bali, harmony, religious beliefs, indigenous culture, Agama Hindu Dharma

1. บทนำ

เกาะบาหลิ ประเทศอินโดนีเซียเป็นเกาะที่ตั้งอยู่ปลายตะวันออกสุดของเกาะชวา มีประชากร 4.317 ล้านคน (Badan Pusat Statistik, 2020) ชาวบาหลิส่วนใหญ่นับถือศาสนาฮินดู (ประมาณร้อยละ 90) ภาษาที่ใช้สื่อสารคือภาษาบาหลิ (Balinese) และภาษาอินโดนีเซีย (Bahasa Indonesia) ซึ่งเป็นภาษาราชการและภาษากลางของประเทศ เกาะบาหลิเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มีแหล่งท่องเที่ยวที่ตอบรับความต้องการได้หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางทะเลอย่างดำน้ำลึก (scuba diving) ดำผิวน้ำ (snorkeling) ดูปะการัง กระดานโต้คลื่น ล่องเรือใบ หรือการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น เดินป่า ปีนเขา เทียวชมภูเขาไฟ ไปจนถึงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและการเลือกชมสินค้าหัตถกรรมพื้นเมืองต่าง ๆ ในแต่ละปีจึงมีนักท่องเที่ยวเดินทางไปยังเกาะบาหลิเป็นจำนวนมาก เกาะบาหลิยังมีประเพณีทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะอีกด้วย นั่นคือประเพณีฮินดูบาหลิที่ประกอบด้วยศิลปะและพิธีกรรมเป็นหลัก (Balinese Hinduism, 2018, p. 1) ศาสนานี้ค่อนข้างแตกต่างจากศาสนาฮินดูที่ปฏิบัติกันในอินเดีย เนื่องจากก่อนที่ศาสนาฮินดูจะเข้ามาในบาหลิ ศาสนาฮินดูได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่บนเกาะชวา ลักษณะสำคัญประการหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงนี้คือการรวมกันของศาสนาฮินดู (หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งคือศาสนาไควะ) และศาสนาพุทธ ลักษณะนี้ยังคงปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน เช่น พระคัมภีร์ทางพุทธศาสนาบางเล่มยังคงมีบทบาทสำคัญในศาสนาฮินดูบาหลิ และเกาะแห่งนี้มีนักบวชที่ประกอบด้วยทั้งชาวฮินดูและชาวพุทธ

วัฒนธรรมพื้นเมืองของบาหลิก่อนการเข้ามาของวัฒนธรรมอินเดียมีรากฐานจากสังคมออสโตรนีเซียน ซึ่งอพยพเข้ามาบนเกาะบาหลิราว 2,000 ปีก่อนคริสตกาล ชุมชนเหล่านี้มีความเชื่อทางวิญญาณนิยม (Animism) การนับถือผีบรรพบุรุษ เทพธรรมชาติ และพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับดิน น้ำ หรือภูเขา ซึ่งมีหลักฐานทางโบราณคดี เช่น เครื่องมือหินอายุหลายพันปี หลุมฝังศพยุคหินและยุคสำริดที่ขุดพบในบาหลิ วัฒนธรรมพื้นเมืองนี้มีลักษณะเอื้อเพื่อและเน้นสมดุลระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และจิตวิญญาณ (Barski et al., 2007) การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญเกิดขึ้นระหว่างศตวรรษที่ 5 และ 6 ในช่วงเวลานี้ พ่อค้าและผู้คนอพยพมายังบาหลิ ซึ่งส่วนใหญ่มาจากอินเดีย ได้นำความเชื่อในศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธมาด้วย อย่างไรก็ตาม จักรวรรดิมัชปาหิตเป็นผู้เปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ในราวศตวรรษที่ 14 อาณาจักรที่มีอำนาจจากเกาะชวาแห่งนี้ได้นำศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธมาสู่บาหลิ การจาริกภาพคลื่นวัฒนธรรมขนาดใหญ่ที่ซัดเข้ามาบนเกาะ ทั้งร่องรอยอันอุดมสมบูรณ์ของประเพณี การปฏิบัติ และความเชื่อไว้ นั่นคือผลกระทบที่จักรวรรดิมัชปาหิตมีต่อบาหลิ ยิ่งไปกว่านั้น แม้ว่าจักรวรรดิจะล่มสลายแล้ว ศิลปิน นักบวช และปัญญาชนจำนวนมากของบาหลิก็ได้ค้นพบบ้านใหม่ในบาหลิ ทำให้ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมของบาหลิสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (Onayaresorts, 2025)

พระพุทธศาสนาเริ่มได้รับการพัฒนาในราวศตวรรษที่ 5 หรืออาจจะก่อนหน้านั้น ข้อสันนิษฐานนี้มีพื้นฐานจากการค้นพบพระพุทธรูปขนาดเล็กที่ทำด้วยสัมฤทธิ์ในหมู่บ้านเซ็มปากา (Sempaga) ในสุลาเวสีใต้ (Ardhana & Wijaya, 2017) นอกจากนี้ ยังพบรูปปั้นพระพุทธรูป 3 องค์ในบริเวณภูิกิต เซกุนตัง (Bukit Sequntang) ใกล้เมืองปาเล็มบัง ซึ่งคล้ายกับรูปปั้นพระพุทธรูปที่พบในเมืองเซ็มปากา พระพุทธรูปที่ค้นพบมี

ลักษณะเป็นพระพุทธรูปเจ้าเมตเตยยะ (พระศรีอารยเมตไตรย) และพระอวโลกิเตศวรในรูปแบบของโมฆปาตะ จากลักษณะศิลปะที่ค้นพบสามารถกล่าวได้ว่า พระพุทธรูปเหล่านี้มีความคล้ายคลึงกับพระพุทธรูปในภาคกลางของชวา (Astawa, 2014, p. 13)

ตามบันทึกของแหล่งข้อมูลจีน พระภิกษุชื่อฟาเหียน (Fa Hsien) เคยติดค้างอยู่บนเกาะที่เรียกว่า เย่-โปตี้ (Yeh-p'oti) (คาดว่าอาจเป็นเกาะชวา) ขณะเดินทางจากเกาะลังกา (ศรีลังกา) กลับจีนใน ค.ศ. 414 ซึ่งในขณะนั้นมีการระบุว่า ศาสนาฮินดูหรือพราหมณ์ได้รับการพัฒนาอย่างแพร่หลายแล้ว ขณะที่พระพุทธศาสนา ยังไม่ค่อยแพร่หลายมากนัก (Astawa, 2014, pp. 13–14) จากความพยายามของฟาเหียน ศาสนาพุทธจึงเริ่มมีการพัฒนาอย่างเข้มแข็งขึ้น ซึ่งเห็นได้จากข้อมูลที่มีการบันทึกเกี่ยวกับพระคุณวรมัน (Gunawarman) ซึ่งเดินทางจากลังกามายังชวา แต่ได้ออกจากชวาใน ค.ศ. 414 งานเขียนทางพุทธศาสนาฉบับแรกได้รับการบันทึกโดย พระอิจิง (I Tsing หรือ Yijing) ที่เกาะสุมาตรา (ศรีวิชัย) ในช่วงปลายศตวรรษที่ 7 (ค.ศ. 689–692) พุทธศาสนานิกายมหายานได้รับการพัฒนาแล้วในสุมาตราในช่วงเวลานั้น (Astawa, 2014, pp. 14–15) โดยอ้างอิงจากการค้นพบพระพุทธรูปบางองค์ในพื้นที่ดังกล่าว พระอิจิงยังได้บันทึกประสบการณ์ของตนเองระหว่างการเดินทางจากจีน และการพำนักอยู่หลายเดือนในอาณาจักรศรีวิชัย ก่อนเดินทางต่อไปยังนาลันทา ประเทศอินเดีย เพื่อเรียนภาษาสันสกฤต ซึ่งจะช่วยให้ท่านสามารถศึกษาพุทธธรรมได้สะดวกขึ้น หลังจากศึกษาอยู่ที่นาลันทานานถึงสิบปี พระอิจิงได้เดินทางกลับมายังศรีวิชัยเพื่อแปลพระคัมภีร์พุทธศาสนาเป็นภาษาจีน กล่าวได้ว่าศรีวิชัยและมลายูเป็นสองอาณาจักรพุทธในภูมิภาคสุมาตราตอนใต้ที่ปรากฏขึ้นแล้วในศตวรรษที่ 7

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าเกาะบาหลิเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในการศึกษาทางวัฒนธรรมและศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำความเข้าใจความกลมกลืนด้วยความเชื่อทางศาสนาฮินดู-พุทธกับวัฒนธรรมพื้นเมืองในบาหลิ ซึ่งศาสนาฮินดูมีชาวบาหลิชนับถือกว่าร้อยละ 90 มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ต่างจากรูปแบบในอินเดียอย่างชัดเจน เนื่องจากการหลอมรวมเข้ากับศาสนาพุทธ และความเชื่อแบบวิญญาณนิยมดั้งเดิมของชาวออสโตรนีเซียน การศึกษาประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่า การเข้ามาของจักรวรรดิมาฆปาหิตในศตวรรษที่ 14 คือจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้เกิดการถ่ายทอดศิลป นักรบ และปัญญาชนจากชวามายังบาหลิ ทำให้เกิดมรดกทางวัฒนธรรมที่อุดมสมบูรณ์นี้ ดังนั้น การวิเคราะห์รากฐานดั้งเดิมที่เน้นความสมดุลระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และจิตวิญญาณ ควบคู่ไปกับพิธีกรรมฮินดู-พุทธที่เข้มข้น จึงเป็นประเด็นสำคัญสำหรับนักวิจัยที่ต้องการศึกษาเข้าใจความกลมกลืนด้วยความเชื่อทางศาสนาฮินดู-พุทธกับวัฒนธรรมพื้นเมืองในบาหลิ

2. เกาะบาหลิกับการนับถือศาสนาฮินดู

ช่วงพุทธศักราช 1200 - 1740 ยุคนั้นศาสนาพราหมณ์ซึ่งได้เปลี่ยนเป็นศาสนาฮินดูมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก ขณะเดียวกันพระพุทธศาสนากลับยิ่งเสื่อมลง ถ้าพิจารณาศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) ที่นับถือปฏิบัติกันมาแม้ว่าจะเจริญก็จริงแต่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากเพราะเกิดมีลัทธิวิธีแปลก ๆ เกิดขึ้น ส่วนพิธีบูชาของศาสนาพราหมณ์แบบดั้งเดิมก็หายไป และหันไปประกอบพิธีแบบของชนชาติแบบดั้งเดิมอีก เช่น การฆ่าสัตว์บูชาโยถ นำโลหิตสัตว์ที่ฆ่าแล้วไปบูชาเทพเจ้าที่ตนเคารพบูชา แม้ภาษาที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม

แต่เดิมใช้ภาษาสันสกฤตก็มีการเปลี่ยนเป็นการใช้ภาษาพื้นเมืองแทน รวมถึงมีการแห่เทวรูป และการแสดง ลัทธิเหมือนการเล่นละครในทวารวดี ทำให้มีตำแหน่งหญิงแพศยาประจำอยู่ในทวารวดี เพื่อแสดงละครเรียกว่า “ทาสี” และมีพิธีกรรมที่ทำกันในทวารวดีด้วยอาการอันหยาบช้า ส่วนนักบวชชั้นเดิมไม่ได้มีบทบาทและความ เกี่ยวข้องในพิธีกรรมอย่างเช่นที่นิยมปฏิบัติกันมาแต่นักบวชชั้นใหม่เกิดขึ้นเรียกว่า “สาธุ” เป็นนักบวชประจำ นิิกายโดยเฉพาะที่บูชารูปเคารพ ซึ่งเป็นปฏิมากรของพระศิวะหรือพระวิษณุอวตารมา และในเวลาเดียวกันนี้ พระพุทธศาสนาที่ตกอยู่ในอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) ไปด้วย ได้เกิดมีพิธีสัทธิธรรมปฏิรูปโดยการ นับถืออย่างพิสดาร และมีการศึกษาในลัทธิสัทธิธรรมปฏิรูปใหม่เรียกว่า ตันตระ นี้นั้นที่เมืองวิกรมศีล (ปัจจุบันคือประเทศปากีสถาน) และแผ่อิทธิพลได้รับลัทธิสัทธิธรรมปฏิรูปพิสดารนี้ไปนับถือ และสืบลัทธินี้ มาจนปัจจุบัน (จรัส ลีกา และคณะ, 2564, น. 185)

นอกจากนี้ลัทธิในกายต่าง ๆ ที่ประชาชนพลเมืองนิยมนับถือคือการบูชาพระวิษณุหรือพระศิวะโดย อาศัยเหตุในตำนานต่าง ๆ ของมหาเทพทั้งสองซึ่งมีปรากฏอยู่ในคัมภีร์มหาภายัมมหาภารตะและรามายณะ หรือในคัมภีร์ปุราณะและยังมีความเข้าใจอย่างใหม่ที่เกิดขึ้นในลัทธิคือเห็นว่า “เทวี” ซึ่งเป็นชายาของมหาเทพ เช่น พระอุมาหรือพระลักษมียอมส่งกำลังของเทพสามีไว้เรียกว่า “ศักดิ์” (จรัส ลีกา และคณะ, 2564, น. 187) องค์พระวิษณุหรือพระศิวะ มนุษย์จะเข้าถึงได้โดยยาก จะต้องอาศัยวิธีการบูชาศักดิ์จึงจะได้สมความปรารถนา ดังนั้น ศักดิ์จึงหมายถึงชายาของเทพเจ้าองค์ใดองค์หนึ่ง เป็นอำนาจของเทพผู้เป็นสามีในนิยายไศวะซึ่งนับถือ พระศิวะมีพระอุมาเป็นศักดิ์ ในนิยายไวษณพมีพระลักษมีหรือนางราชาเป็นศักดิ์ของพระกฤษณะ และในนิยาย พระพรหมมีพระสรัสวดีเป็นศักดิ์ของพระพรหม แต่โดยปกติย่อมเล็งเอาเฉพาะพระอุมาผู้เป็นชายาของ พระศิวะ ซึ่งมีนามต่าง ๆ กัน เช่น เทวีทุรคา และกาลิ นิยายศักดิ์เป็นลัทธิผิดจากนิยายอื่น ๆ ของศาสนา พราหมณ์ (ฮินดู) เพราะไม่มีศาสนาในนิยายนี้เป็นแต่เพียงการอ้างว่าพระศิวะทรงบันดาลให้ด้วยพระองค์เอง (พระยาอนุমানราชธน (เสฐียรโกเศศ), 2507, น. 174)

ชาวบาฬีนับถือศาสนาฮินดูตั้งแต่ศตวรรษที่ 7 หลังคริสต์ศักราช โดยได้รับอิทธิพลจากพ่อค้าชาวจีน และนักปราชญ์ชาวอินเดีย มีเจ้าหญิงมเหศวราตตะ (Mahendratta) ซึ่งเป็นมารดาของเจ้าผู้ครองเมืองชื่อเจ้า แอร์ลังกา หรือ เจ้าชายแอร์ลังกา (Airlangga) (ผู้ครองเกาะชวา) ได้อภิเษกสมรสกับพระเจ้าอุทัยนะ กษัตริย์ แห่งบาฬีในช่วงนั้น ขณะเดียวกันชาวชวาที่นับถือศาสนาฮินดูจำนวนมากก็อพยพมายังบาฬี ในปี ค.ศ. 1284 เจ้าชายแอร์ลังกา เมื่อพระองค์พระชันษาได้ 16 ปี ทรงหนีไปยังชวาตะวันตกและทรงได้รับการสนับสนุนจาก ชาวชวาในเวลาต่อมา เมื่อพระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์ชวา จึงทรงรวมบาฬีและชวาให้เป็นปึกแผ่น จนกระทั่งเสด็จสวรรคต เมื่อ ค.ศ. 1049 (ทรงครองเกาะชวาระหว่าง ค.ศ. 1019 ถึงประมาณ 1049) (Vickers, 1990)

ใน ค.ศ. 1343 บาฬีตกอยู่ภายใต้การปกครองของจักรวรรดิมัชปาหิตแห่งชวาตะวันออก และอยู่ ภายใต้อำนาจของมัชปาหิตเรื่อยมาจนถึง ค.ศ. 1478 ซึ่งจักรวรรดิถูกโค่นล้มโดยชาวมุสลิม ชาวดัตช์เดินทาง มาถึงบาฬีเป็นครั้งแรกใน ค.ศ. 1597 ขณะนั้นเกาะบาฬีถูกแบ่งออกเป็นรัฐมุสลิมหลายรัฐที่ทำสงคราม กันเอง ต่อมาใน ค.ศ. 1882 ชาวดัตช์ได้ผนวกดินแดนของรัฐบาฬีทางตอนเหนือ ได้แก่ บูเลเล็งและเจมบรานา

และในการรุกรานเกาะลอมบอกที่อยู่ใกล้เคียงใน ค.ศ. 1894 เจ้าชายบาหลิ พระองค์อานัก อากรุง เกอตุต ก็ถูกสังหาร ใน ค.ศ. 1906 ชาวดัตช์ได้บุกโจมตีเมืองเดนปาซาร์ สังหารชาวบาหลิประมาณ 3,600 คน และยึดครองเกาะทั้งเกาะไว้ได้สำเร็จ (Editors of Encyclopaedia Britannica, 2025)

3. ความเชื่อทางศาสนาฮินดูของชาวบาหลิ

ผู้คนในเกาะบาหลิยังคงไม่เปลี่ยนไปอย่างชาวชาวส่วนใหญ่ ยังยึดมั่นกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมานับพันปี อากามา ฮินดู ธรรมะ คือ นิภายในศาสนาฮินดูที่ชาวบาหลินับถือ และยังคงกล่าวได้ว่าบาหลิเป็นชุมชนวัฒนธรรมฮินดูที่เข้มแข็งที่สุดของโลกแห่งหนึ่งแม้จะอยู่ท่ามกลางประเทศที่ร้อยละ 90 ของประชาชนนับถือศาสนาอิสลาม เกาะบาหลิเป็นฐานที่มั่นแห่งเดียวที่ยังคงเหลืออยู่ของศาสนาฮินดูในหมู่เกาะนี้ และชีวิตของชาวบาหลิมีศูนย์กลางอยู่ที่ศาสนา ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างศาสนาฮินดู (โดยเฉพาะนิกายไศวะ) ศาสนาพุทธ ลัทธิบูชาบรรพบุรุษของชาวมาเลย์ ความเชื่อและการปฏิบัติเกี่ยวกับวิญญาณนิยมและเวทมนตร์ สถานที่บูชามีอยู่มากมายและแพร่หลาย และยังคงมีความเชื่ออย่างมั่นคงเกี่ยวกับการกลับมาเกิดอีกด้วย มีการปฏิบัติตามวรรณะ แม้ว่าจะไม่เคร่งครัดเท่ากับในอินเดีย เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาฮินดูวรรณะศุทรเป็นวรรณะที่ต่ำที่สุด ชนชั้นขุนนางแบ่งออกเป็นนักบวช (พราหมณ์) ทหารและราชวงศ์ปกครอง (กษัตริย์) และพ่อค้า (ไวศยะ) ชาวมุสลิมและชาวจีนบางส่วนอาศัยอยู่ในภาคเหนือและภาคตะวันตกของบาหลิ และมีคริสเตียนอยู่บ้าง ภาษาบาหลิแตกต่างจากภาษาชวาตะวันออก แต่รูปแบบชนชั้นสูง มีคำศัพท์ภาษาชวาและสันสกฤตจำนวนมาก (Vickers, 1990)

ชาวบาหลิที่นับถือศาสนาฮินดูมีรูปแบบหนึ่งที่ผสมผสานกับความเชื่อท้องถิ่น การบูชาเทพเจ้าต่าง ๆ เช่น พระวิษณุ พระศิวะ พระพรหม และเทพีต่าง ๆ ได้รับการบูชาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันในบาหลิ และเต็มไปด้วยความศรัทธาที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลง ตั้งแต่การถวายเครื่องบูชา “คานัง สาริ” (Canang sari) (Bali Daily, 2025) (Canang Sari คือสัญลักษณ์ในการเคารพและบูชาของชาวบาหลิ เป็นกระทงดอกไม้ใส่เครื่องบูชา ทุกเช้าจะมีการทำกระทงเครื่องหมูปูชา ซึ่งกระทงนี้เรียกกันว่า Canang ผู้หญิงทุกบ้านมักจะทำกระทงเป็นกันทุกคน และใช้เวลาทำกระทงหนึ่งราว ๆ 2-3 นาทีเท่านั้น) ในการเดินทางจะได้พบเห็นทั่วทุกที่หรือแม้แต่ในหน้ารถ เพื่อแสดงความขอบคุณต่อเทพเจ้าไปจนถึงเทศกาลต่าง ๆ มากมายที่เฉลิมฉลองความศักดิ์สิทธิ์ ความเป็นชุมชน และธรรมชาติ แสดงถึงความศรัทธาในบาหลิที่ยังคงสดใสและคงอยู่ดังได้พบเห็นในปัจจุบัน ศาสนาฮินดูในเกาะบาหลิ ยังคงยืนหยัดอย่างมั่นคงในโลกปัจจุบัน แม้ในทุกแห่งของอินโดนีเซียดำเนินไปอย่างรวดเร็ว มีการเปลี่ยนแปลงในสถานที่ต่าง ๆ เช่น เกาะบาหลิถือเป็นอัญมณีหายากที่มีประเพณีวัฒนธรรม และความศรัทธา แม้มีความทันสมัยที่เปลี่ยนไป ชาวเกาะบาหลิก็ไม่ได้ขัดแย้งกัน แต่กลับผสมผสานกันอย่างกลมกลืน แม้จะเป็นส่วนหนึ่งของประเทศอินโดนีเซียที่ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิม แต่ชาวบาหลิยังคงยึดมั่นศรัทธาในศาสนาฮินดู ซึ่งเป็นเครื่องพิสูจน์ถึงความอดทนและความรักความศรัทธาของชาวเกาะที่มีต่อมรดกและบรรพบุรุษของพวกเขา (Bali Daily, 2025)

ศาสนาฮินดูแบบบาหลี (Agama Hindu Dharma) หรือที่เรียกว่า “ลัทธิตรีถะ” เป็นศาสนาฮินดูที่ผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมกับหลักการจากอินเดีย มีเอกลักษณ์เฉพาะโดดเด่น คือ การเคารพผีบรรพบุรุษ ผีธรรมชาติร่วมกับเทวะอินเดีย เช่น พระพรหม พระศิวะ พระวิษณุ เทพเจ้าสูงสุดของบาหลีคือ Sanghyang Widi Wasa มีความหมายว่า “องค์พระผู้เป็นเจ้าสูงสุดผู้ทรงไว้ซึ่งกฎระเบียบและอำนาจทั้งปวง” ถือเป็นองค์เดียวกับปรมาตมหรือพระเจ้าองค์สูงสุดของฮินดู ฮินดูบาหลียังผสมผสานแนวคิดทางพุทธ เช่น การเคารพพระโพธิสัตว์เข้าไว้ในระบบความเชื่อของตน ความเชื่อพื้นเมืองของชาวบาหลีเป็นแกนหลักของพิธีกรรม ส่วนรากฐานทางเทววิทยาของศาสนาฮินดูในเกาะบาหลีมีที่มาจากปรัชญาอินเดีย ความเชื่อที่สำคัญของชาวฮินดูบาหลีก็คือ องค์ประกอบของธรรมชาติได้รับอิทธิพลจากวิญญาณ ดังนั้น เครื่องบูชา (sesajen) (Indonesia Investments, 2025) ที่ทำจากผลผลิตทางการเกษตรจึงถูกนำมาถวายให้กับวิญญาณ ชาวบาหลียังได้ไปทำบุญอย่างสม่ำเสมอ สะท้อนให้เห็นความหนักแน่นในศรัทธาของชาวบาหลีที่ยึดมั่นต่อเทพเจ้าของพวกเขา ผู้คนเชื่อในเรื่องของจิตวิญญาณ และนับถือดวงวิญญาณของบรรพบุรุษและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย บาหลีจึงเป็นเกาะที่มีวัดเล็กวัดน้อยกระจายอยู่กว่า 1,000 วัด ที่เราจะเห็นภาพผู้คนเดินไปทำบุญที่วัดได้แทบทุกวัน ฝ่ายหญิงจะใส่เสื้อและผ้าถุงแบบตัว เทินลาดพานดอกไม้ ผลไม้ และของทำบุญไว้บนศีรษะ ส่วนฝ่ายชายก็นุ่งโสร่งใส่เสื้อเชิ้ตสวมสบาย มีผ้าโพกศีรษะ ทำแบบนี้กันเป็นประจำทุกวัน (กาญจนา หงส์ทอง, 2566, น. 3)

ศาสนาในบาหลีไม่ได้จำกัดอยู่แค่ในวัดแต่แทรกซึมอยู่ในทุกอณูของชีวิต ตั้งแต่การตื่นนอน การทำอาหาร การทำงาน ไปจนถึงการพักผ่อน จะมีพิธีกรรมเล็ก ๆ น้อย ๆ ประกอบอยู่เสมอ ชาวบาหลีเรียกศาสนาของตนว่า “อามา ตรีทา” ซึ่งแปลว่า “ศาสนาแห่งน้ำศักดิ์สิทธิ์” สะท้อนความเชื่อเรื่องการชำระล้างและความศักดิ์สิทธิ์ที่ไหลเวียนเชื่อมโยงทุกสิ่งเข้าด้วยกัน การจัดการของชุมชนในสังคมบาหลีมีหน่วยย่อยที่สำคัญและแข็งแกร่งมากคือ “บันจาร์” (Banjar) ซึ่งเป็นสภาชุมชนหมู่บ้าน ทุกครอบครัวจะต้องเป็นสมาชิกของบันจาร์ บันจาร์ทำหน้าที่ดูแลทุกอย่าง ตั้งแต่เรื่องทางโลก เช่น การจัดการขยะ ความปลอดภัย ไปจนถึงเรื่องทางศาสนา เช่น การจัดงานวัด งานศพ งานแต่งงาน ระบบนี้สร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นในสังคม ทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมและช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างใกล้ชิด (WhatsNewIndonesia.com, 2024)

4. ความเชื่อทางศาสนาพุทธของชาวบาหลี

อินโดนีเซียเป็นประเทศที่มีชาวมุสลิมมากที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีศาสนาที่ได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญแห่งชาติ 6 ศาสนา ได้แก่ อิสลาม คริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ คริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ฮินดู พุทธ และลัทธิขงจื๊อ (อรอนงค์ ทิพย์พิมล, 2557) มีสัดส่วนของผู้นับถือศาสนาอิสลามถึงร้อยละ 88.22 รองลงมาเป็นศาสนาคริสต์ร้อยละ 8.92 ศาสนาฮินดูร้อยละ 1.81 ศาสนาพุทธร้อยละ 0.84 ลัทธิขงจื๊อและศาสนาอื่น ๆ ร้อยละ 0.20 (Athyal, 2015)

พระพุทธศาสนาเข้าสู่หมู่เกาะอินโดนีเซียในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 4 ได้รับการเผยแพร่จากพ่อค้าชาวอินเดียในเกาะสุมาตรา ชาว และสุลาเวสี ราว ค.ศ. 423 มีพระภิกษุนามว่า Gunawarman เข้ามาเผยแผ่

พระพุทธศาสนาในชาว มีอาณาจักร Kaling หรือ Ho Ling ยอมรับนับถือและเลื่อมใสศรัทธา โดยขณะนั้นมีผู้ปกครองเป็นราชินีนามว่า ราชู ซิมา (Ratu Sima) (Athyal, 2015, p. 118) แม้ว่ามีประชากรที่นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 0.84 ในประเทศอินโดนีเซีย นิภายในพระพุทธศาสนาที่พบเห็น คือ (1) นิภายในเถรวาท เน้นคำสอนดั้งเดิมของพระพุทธเจ้าตามที่บันทึกไว้ในพระไตรปิฎกบาลี ปฏิบัติโดยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะในภูมิภาคบาหลี สุมาตรา และกาลิมันตัน (2) พุทธศาสนามหายาน ประกอบด้วยนิกายต่าง ๆ เช่น สุขาวัตี เซน หัวยาน เทียนไท และนิชิเรน พุทธศาสนามหายานได้รับการนับถือโดยชุมชนชาวอินโดนีเซียและกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มในชาวและสุมาตรา และ (3) นิกายวัชรยาน หรือที่เรียกอีกอย่างว่า พุทธศาสนาแบบทิเบต มีผู้นับถือจำนวนไม่มากนักในอินโดนีเซีย แต่พบบางชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้ลี้ภัยชาวทิเบตและลูกหลานของพวกเขา เนื่องจากพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่เป็นชาวจีน ดังนั้น มหายานจึงได้รับการนับถืออย่างแพร่หลายกว่านิกายอื่น ส่วนนิกายเถรวาทเพิ่งเริ่มเป็นที่ยอมรับนับถือจากพุทธศาสนิกชนในอินโดนีเซีย เนื่องจากหลักปฏิบัติของฝ่ายเถรวาทเน้นการดำรงชีวิตอยู่ในปัจจุบันขณะที่ฝ่ายมหายานเน้นพิธีกรรมและสังคมสงเคราะห์ ส่วนวัชรยานเน้นในรูปแบบของพิธีกรรม (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, 2556, น. 222-228)

ศาสนสถานสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่ได้รับการยกย่องให้เป็น 1 ใน 7 สิ่งมหัศจรรย์ของโลกคือ บوروبุดูร์ (Borobudur) ในเขตชวากลาง ถูกสร้างขึ้นในช่วง ค.ศ. 750-850 โดยราชวงศ์ไศเลนทร แปลว่า “กษัตริย์แห่งภูเขา” ศาสนสถานดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความคิดทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับจักรวาลจากภาพถ่ายทางอากาศแสดงให้เห็นเป็นรูปโดมใหญ่มีสถูปรอบ ๆ เป็นสัญลักษณ์ของจักรวาล ภาพแกะสลักรอบระเบียงทั้งสี่ด้านล้วนเป็นภาพพุทธประวัติ ส่วนใต้ฐานเจดีย์เป็นรูปแกะสลักภาพนูนแสดงให้เห็นโลกของ ความใคร่และตัณหา คนดีจะได้รับรางวัลด้วยการไปเกิดใหม่ในชีวิตที่ดีกว่าส่วนคนชั่วจะได้รับโทษในที่ที่ต่ำกว่า (เอลซา ไชนดิง, 2552)

พระพุทธศาสนาในอินโดนีเซียมีส่วนผสมของฮินดูจนบางครั้งแยกกันไม่ออก คนที่นับถือฮินดูและพุทธจึงอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข จนมีผู้มองว่า “ศาสนาพุทธแตกกิ่งก้านมาจากฮินดู แต่มีความอ่อนโยนและลึกซึ้งกว่า” การเผยแผ่ของศาสนาพุทธขยายสู่จีนและผ่านทางารออกธุดงค์ของพระสงฆ์ ก่อนเข้าสู่ชาวและสุมาตรา โดยพื้นฐานแล้วศาสนาพุทธแตกสาขามาจากฮินดูก็จริง แต่ละทิ้งแนวคิดเรื่องวรรณะเช่นเดียวกับความเชื่อในเรื่องเทพเจ้าหลายองค์ และเสนอแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม ชาวพุทธในอินโดนีเซียส่วนใหญ่เป็นคนจีน แม้จะเป็นพุทธที่ผสมผสานกับความเชื่อของบรรพบุรุษคือลัทธิเต๋าและขงจื้อ แต่คนจีนส่วนใหญ่ชอบบอกว่าตนเป็นคนพุทธ (ศิริพร โตททองคำ, 2549, น. 63)

พระมหานิกั ฐานุตโตโร (2558, น. 75) ได้กล่าวไว้ว่า แนวโน้มพระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียจะดำรงอยู่ได้นานต้องมีการสังคายนาพระไตรปิฎกเพื่อรังสรรค์หรือเรียบเรียงพระไตรปิฎกซึ่งถือว่าเป็นหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญที่สุด จำต้องอาศัยพุทธบริษัท 4 ได้แก่ พระภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งปัจจุบันประเทศอินโดนีเซียแทบไม่มีให้เห็นแล้ว จึงต้องอาศัยผู้นำในการนำพุทธทางพระพุทธศาสนา มาช่วยในการเผยแผ่พุทธศาสนาและมาบวช เพื่อดำรงพระพุทธศาสนาโดยได้รับการสนับสนุนจากผู้นำประเทศ หรือการร่วมมือของคณะสงฆ์จากประเทศไทย ถึงแม้อินโดนีเซียจะมีศาสนสถานหรือศาสนวัตถุทางพุทธศาสนา

ที่เป็นที่สักการบูชาของชาวพุทธที่สำคัญ จนได้รับการขึ้นทะเบียนเป็น “มรดกโลก” ก็ตามที่ จะไม่สามารถ สืบทอดพระพุทธศาสนาได้หากไม่มีผู้สืบทอดโดยตรง ก็มีแนวโน้มที่จะโดนกลืนโดยศาสนาอื่นเป็นแน่แท้

แม้ว่าในปัจจุบันอินโดนีเซียจะเป็นประเทศนับถือศาสนาอิสลาม แต่อดีตเคยมีพระพุทธศาสนาแบบ มหายานเข้ามาประดิษฐานอยู่ การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาได้เริ่มขึ้นใหม่ไม่นานมานี้ เป็นการริเริ่มโดยพระสงฆ์ ชาวลัทธิและพระสงฆ์ชาวพื้นเมืองที่ได้รับการอุปสมบทไปจากวัดบวรนิเวศวิหารและวัดเบญจมบพิตรใน ประเทศไทยและคณะสงฆ์ไทยได้ส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย ปัจจุบันมีวัด พระพุทธศาสนาอยู่ประมาณ 150 วัด (Andaya & Andaya, 2015) สะท้อนให้เห็นว่าพุทธศาสนิกชนชาว อินโดนีเซียได้ใช้ความเสียสละอย่างสูงเพื่อพิทักษ์รักษาพระพุทธศาสนาไว้มิให้สูญสิ้นไป มหาสถูปบุโรพุทโธ หรือโบโรบูดูร์และพุทธศาสนสถานสำคัญ ๆ เหล่านี้จึงมีส่วนสำคัญอย่างมากต่อการทำให้พุทธศาสนาใน อินโดนีเซียสูงเด่นเป็นสง่าขึ้น และเป็นแรงบันดาลใจให้ชาวพุทธหันมาฟื้นฟูพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบไป

นอกจากนั้น ศาสนวัตถุอย่างมหาสถูปบุโรพุทโธหรือโบโรบูดูร์และพุทธศาสนสถานต่าง ๆ ที่สำคัญ ก็ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกของประเทศอินโดนีเซีย ที่ถ่ายทอดความคิดในศาสนาพุทธว่าด้วย พระพุทธศาสนาเกี่ยวกับจักรวาลที่ปรากฏภาพลักษณ์ขนาดใหญ่รอบระเบียงทั้งสี่ด้านว่าด้วยเรื่องพุทธประวัติ แต่เมื่อเข้าสู่ยุคของอิทธิพลศาสนาอิสลามของเกาะชวา บุโรพุทโธอันยิ่งใหญ่ก็ถูกปล่อยทิ้งร้างเอาไว้ถูกปิดทับ ด้วยต้นไม้ขนาดมหึมาและชี้นำจากภูเขไฟ และถูกค้นพบอีกครั้งโดยทหารของเจ้าอาณานิคมอังกฤษ และ บูรณะด้วยความร่วมมือของนักโบราณคดีจากฮอลันดา (ทวีศักดิ์ เผือกสม, 2555)

5. ความกลมกลืนด้วยความเชื่อทางศาสนาฮินดู-พุทธกับวัฒนธรรมพื้นเมืองในบาหลิ

ความกลมกลืนทางวัฒนธรรมหรือการผสมผสานทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่ครอบคลุมถึง ปรากฏการณ์ทั้งหลายที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งมีวัฒนธรรมต่างกัน มีการติดต่อกันโดยตรงเป็น ระยะต่อเนื่องกัน อันเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มหนึ่งหรือ ทั้งสองกลุ่ม ชาวฮินดูบาหลิถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มผู้ไม่มีศาสนาตั้งแต่แรก อย่างไรก็ตาม ใน ค.ศ. 1958 ชาวฮินดู ในบาหลิพยายามอย่างจริงจังที่จะเปลี่ยนแปลงสถานการณ์นี้และยื่นคำร้องเพื่อให้มีการยอมรับความเชื่อของ พวกเขาว่าเป็นเทวนิยม โดยเน้นย้ำถึง “ความเชื่อที่ไม่แบ่งแยก” บาหลิยึดมั่นในค่านิยมทางจริยธรรม เช่นเดียวกับศาสนาฮินดูในอินเดีย โดยถ่ายทอดผ่านประเพณีของครอบครัวมากกว่าสถาบันศาสนาอย่างเป็นทางการ ตามความเชื่อของพวกเขา ทารกแรกเกิดมีวิญญาณของบรรพบุรุษ และแนวคิดเรื่องการกลับชาติมาเกิดมี บทบาทสำคัญในความเข้าใจชีวิตของพวกเขา เช่นเดียวกับศาสนาฮินดูในอินเดีย ระบบวรรณะได้รับการปฏิบัติ ตามมาช้านาน โดยมีความคาดหวังที่แตกต่างกันสำหรับพฤติกรรมตามชนชั้นทางสังคม

วัฒนธรรมพื้นเมืองที่สอดคล้องทางศาสนาในเกาะบาหลิ เช่น “ยัดนยะ” (Yadnya) การบูชาหรือ พิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาฮินดู และพิธีบูชาด้วยไฟหรือ “ยัญญะ” (Yagya) คือ “เครื่องบูชาศักดิ์สิทธิ์” ในศาสนาฮินดู หมายถึง พิธีบูชาและการบวงสรวงอย่างศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นการกระทำที่ทำเพื่ออุทิศตนต่อเทพเจ้า หรือเพื่อวัตถุประสงค์ทางจิตวิญญาณอื่น ๆ โดยทั่วไปแล้วจะเกี่ยวข้องกับการสวดมนต์ การทำพิธีบูชาด้วยไฟ

(Havan) และการถวายเครื่องบูชาต่าง ๆ ประกอบด้วยการปฏิบัติที่เป็นเอกลักษณ์ของบาทลี 5 ประการ (Hinduloka, 2025; Suastika, 2021) คือ

1. ในศาสนาฮินดูของบาทลี แหล่งจิตวิญญาณสูงสุดที่เรียกว่า “อจินตยา” (Acintya) แทนที่จะเป็นพรหมณ์ และระหว่างพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ของเทวียตนยะ/เทวียตยา ศาลเจ้าและวัดต่าง ๆ จะได้รับการตกแต่งอย่างมีสีสัน และมีการถวายผลไม้ ดอกไม้ และเนื้อสัตว์แก่อจินตยาในรูปแบบต่าง ๆ พิธีกรรมเทวียตยาถือเป็นวิธีเชื่อมโยงกับอจินตยาโดยแสดงความจงรักภักดีและความกตัญญูต่อเวทผ่านการสวดมนต์ การเต้นรำ และการบูชา พิธีกรรมนี้จัดขึ้นในวันหยุดสำคัญและมักจะตรงกับปีศักดิ์สิทธิ์ของบาทลีคือ “ปีปาวกอน”

2. พิธีกรรมมะนุสะยัตนยะ (Manusa Yadnya) เป็นที่รู้จักในฐานะพิธีกรรมแห่งวัฏจักรชีวิตและมีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับแนวคิดเรื่อง Samsara เนื่องจากศาสนาฮินดูสอนว่าการกระทำทุกอย่างที่เกิดขึ้นจะทิ้งรอยประทับไว้ในจิตใจของคุณ หากต้องการบรรลุความสมบูรณ์แบบในชาตินี้ บุคคลนั้นจะต้องได้รับ “อาหาร” ทางจิตวิญญาณเพื่อให้แน่ใจว่าจิตใจยังคงแข็งแรงและมีสุขภาพดี สิ่งสำคัญคือพิธีกรรมนี้เกี่ยวกับการชำระล้างจิตใจและจิตวิญญาณและการรักษาความบริสุทธิ์ของตนเอง

3. พิธีกรรมการเผาศพ ชาวฮินดูในบาทลีเชื่อในพิธีกรรมหลังความตาย เช่น การเผาศพ เช่นเดียวกับชาวฮินดูในอินเดีย พิธีกรรมการเผาศพมีความสำคัญเนื่องจากชาวฮินดูเชื่อในการช่วยให้ผู้เสียชีวิตละทิ้งโลกวัตถุเพื่อที่พวกเขาจะได้หลุดพ้นจากโลกภายนอก ในบาทลี พิธีกรรมนี้มีลักษณะเฉพาะของตัวเองและเรียกว่า Pitra Yadnya ขบวนแห่ที่มีสีสันและยิ่งใหญ่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปบนเกาะ

4. ภูฏาน ยัตนยะ (Bhuta Yadnya) ถือได้ว่าเป็นพิธีกรรมประจำวันที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของชาวฮินดูบาทลี เนื่องจากพิธีกรรมนี้ช่วยรักษาสมดุลและความสามัคคีในโลกแห่งวัตถุ โดยการปลอบประโลมและปลอบวิญญาณชั่วร้าย ชาวฮินดูบาทลีเชื่อว่าวิญญาณเป็นทั้งเทพและปีศาจขึ้นอยู่กับปฏิบัติต่อพวกเขา และเมื่อปลอบประโลมวิญญาณชั่วร้ายได้แล้ว วิญญาณเหล่านั้นก็จะกลายมาเป็นเทพและผู้พิทักษ์ได้

5. พิธีฤสียัตนยะ (Rsi Yadnya) พิธีแสดงความกตัญญูต่อครูหรือนักบวชถือเป็นเทศกาลสำคัญสำหรับชาวบาทลี เนื่องจากเทศกาลนี้ให้เกียรตินักบวชและผู้นำศาสนา และแสดงความขอบคุณต่อคำแนะนำทางจิตวิญญาณที่พวกเขาให้มา ชาวบาทลีจะคอยให้การสนับสนุนพวกเขาด้วยการจัดหาอาหารและเงินบริจาค แม้ว่าชาวฮินดูบาทลีจะยึดมั่นในความเชื่อหลายอย่างที่คล้ายคลึงกับเพื่อนบ้านในอนุทวีปของพวกเขา แต่พวกเขาก็ยังคงมีความแตกต่างที่เป็นเอกลักษณ์หลายประการ ซึ่งเกิดจากการผสมผสานระหว่างศาสนาฮินดูในบาทลีกับความเชื่อเรื่องวิญญาณนิยมแบบบาทลีดั้งเดิมตลอดหลายศตวรรษ ส่งผลให้เกิดแนวคิดทางศาสนาฮินดูที่หลากหลายและลึกซึ้ง ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานความจำเป็นในการรักษาสมดุลและความกลมกลืนในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ เทพเจ้า และธรรมชาติ

จากวัฒนธรรมพื้นเมืองที่สอดคล้องทางศาสนาในเกาะบาทลี อาจกล่าวได้ว่าเป็นการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในเกาะบาทลี ชาวบาทลีมีความเชื่อทางจิตวิญญาณยึดโยงกับแหล่งพลังสูงสุดที่เรียกว่า “อจินตยา” ซึ่งเป็นสิ่งสูงสุดเหนือการหยั่งรู้และเป็นศูนย์กลางแห่งศรัทธา พิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวฮินดูในบาทลีสะท้อนวัฏจักรชีวิตและการให้เกียรติแก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น พิธีมะนุสะยัตนยะ ซึ่งเกี่ยวข้องกับช่วงชีวิตของ

มนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย พิธีกรรมเผาศพ ที่เน้นการส่งวิญญาณกลับสู่จักรวาลอย่างสมบูรณ์ พิธีกรรม ยัตนยะ ที่จัดขึ้นเป็นประจำเพื่อสื่อสารและบูชาเหล่าภูตผีวิญญาณในธรรมชาติ และ พิธีฤสี ยัตนยะ ซึ่งเป็นเทศกาลสำคัญในการแสดงความเคารพต่อนักบวชหรือฤๅษีผู้สืบทอดธรรมะ ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นถึงความศรัทธาอันลึกซึ้งและการดำเนินชีวิตอย่างกลมกลืนกับจักรวาลตามหลักศาสนาฮินดูแบบบาหลิ

ในเกาะบาหลิยังมีพระพุทธศาสนาที่เป็นองค์ประกอบสำคัญที่สอดแทรกอยู่ อาจจะมีเพียงเล็กน้อยแต่ชาวบาหลิยังมีความเชื่อและประเพณีท้องถิ่น ซึ่งมีรากฐานมาจากการผสมผสานศาสนาฮินดูและพุทธตั้งแต่สมัยโบราณ จนเกิดเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเฉพาะตัวที่โดดเด่น แม้ว่าคนบาหลิส่วนใหญ่จะนับถือฮินดูบาหลิเป็นหลัก แต่ยังคงมีวัดพุทธเก่าแก่ เช่น วัด Brahmavihara-Arama ที่เป็นศูนย์กลางแนวทางปฏิบัติธรรมและกิจกรรมทางพุทธซึ่งสะท้อนมรดกทางศาสนาอันหลากหลาย

ในด้านปรัชญาศาสนาและความเชื่อ คนบาหลินำหลักกรรม โมกษะ และวัฏสงสารของฮินดูมาผสมกับหลักเมตตาและสมาธิในพระพุทธศาสนา เกิดเป็นความศรัทธาที่ยึดโยงกับธรรมชาติและจิตวิญญาณ ปรัชญาตรี ฮิตะ กระณะ (Tri Hita Karana) (Warriors Divine, 2024) ที่สะท้อนความสมดุลระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และสรรพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ยังได้รับอิทธิพลแนวคิดพุทธในเรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลเช่นกัน ประเพณีสำคัญของบาหลิ เช่น การถวายเป็นพุทธบูชา canang sari พิธี Nyepi Melasti และ Ngaben ล้วนขับเคลื่อนด้วยความเชื่อเรื่องจักรวาลและการหลุดพ้น (Bali Abode Museum, 2008) ซึ่งสะท้อนแนวคิดทางศาสนาพุทธที่ถูกหลอมรวมเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ดังนั้น ศาสนาพุทธจึงยังดำรงบทบาทสำคัญในฐานะองค์ความรู้และคตินิยมที่นำไปใช้ในสังคมบาหลิอย่างต่อเนื่อง

6. บทสรุป

ศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธในเกาะบาหลิไม่ได้มีการแบ่งแยกชัดเจน แต่เป็นความกลมกลืนระหว่างศาสนาฮินดูแบบบาหลิ (Agama Hindu Dharma) กับองค์ประกอบจากศาสนาพุทธและวัฒนธรรมพื้นเมือง ชาวบาหลิบูชาเทพเจ้าฮินดู ฝับริพบุรุษ และพระโพธิสัตว์ รวมถึงมีพิธีกรรมและประเพณีที่ผสมผสานกัน การผสมผสานระหว่างศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธในบาหลิทำให้เกิดวัฒนธรรมและศาสนาที่หลากหลายและมีเอกลักษณ์ บาหลิถือเป็นอณูภูมิภาคที่มีประเพณีและความทันสมัยไม่ได้ขัดแย้งกัน แต่กลับผสมผสานกันอย่างกลมกลืน แม้จะเป็นส่วนหนึ่งของประเทศที่ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิม แต่บาหลิยังคงยึดมั่นในศรัทธาในแบบศาสนาฮินดูที่ได้พบเห็นทุกที่ในเกาะบาหลิ ซึ่งเป็นเครื่องพิสูจน์ถึงความอดทนและความรักของชาวเกาะที่มีต่อมรดกของพวกเขามาอย่างปัจจุบัน

วัฒนธรรมฮินดูบาหลิเป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากการผสมผสานอย่างกลมกลืนระหว่างศาสนาฮินดูจากอินเดียกับความเชื่อดั้งเดิมของชาวบาหลิในอินโดนีเซีย เดิมชาวบาหลิมีความเชื่อในเรื่องวิญญาณ บรรพบุรุษ และเทพเจ้าธรรมชาติ แต่เมื่อศาสนาฮินดูแพร่เข้ามา ชาวบาหลิก็ไม่ได้ละทิ้งความเชื่อเดิม หากแต่ได้นำหลักคำสอนของศาสนาฮินดูมาผสมผสานเข้ากับพิธีกรรมและวิถีชีวิตประจำวัน จนเกิดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเฉพาะตัว การบูชาเทพเจ้าฮินดู เช่น พระศิวะ พระวิษณุ และพระพรหม ถูกลำเลียงมาพร้อมกับเคารพบูชาเทพ

ท้องถิ่นและวิญญาณธรรมชาติ พิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การถวายเครื่องสังเวย “คานัง สารี” สะท้อนถึงการเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งแนวคิด “ตรี อิตะ กระณะ” ที่มุ่งเน้นความสมดุลระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และเทพเจ้า สถาปัตยกรรมวัดบาหลีหรือ “ปูรา” ก็ถูกออกแบบให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมและความเชื่อทางจิตวิญญาณ วัฒนธรรมฮินดูบาหลีจึงเป็นตัวอย่างอันงดงามของการกลมกลืนระหว่างศาสนา ความเชื่อ และวิถีชีวิต จนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าและยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนั้นศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธในเกาะบาหลีมีความกลมกลืนกันอย่างลึกซึ้ง ผ่านความเชื่อและวัฒนธรรมพื้นเมืองที่สืบทอดมายาวนาน ชาวเกาะบาหลีส่วส่วนใหญ่นับถือศาสนาฮินดูในรูปแบบพิเศษที่เรียกว่า “ฮินดูบาหลี” ซึ่งผสมผสานทั้งความเชื่อดั้งเดิมแบบชาวโบราณ ความศรัทธาต่อเทพเจ้าฮินดู และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวิญญาณ ในขณะเดียวกัน ศาสนาพุทธแม้จะมีจำนวนผู้นับถือน้อยกว่า แต่ก็ยังคงหลงเหลืออิทธิพลในแง่คติ ความคิด และสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในวัดหรือในพิธีกรรมบางอย่าง เช่น แนวคิดเรื่องกรรม ความเมตตา และการแสวงหาความหลุดพ้น วัฒนธรรมพื้นเมืองของบาหลี มีบทบาทสำคัญในการผสมผสานศาสนาเข้ากับวิถีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการทำบุญ การเซ่นไหว้ การจัดเทศกาล หรือศิลปะการแสดง ล้วนแสดงออกถึงความศรัทธาและความเคารพต่อธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และบรรพบุรุษอย่างลึกซึ้ง จึงถือได้ว่าศาสนาฮินดูและพุทธในบาหลีมิได้แยกออกจากกันอย่างเด็ดขาด แต่กลับอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนภายใต้รากฐานวัฒนธรรมท้องถิ่นเดียวกัน

รายการอ้างอิง

- กาญจนา หงส์ทอง. (2566, 11 พฤษภาคม). *ความเชื่อ & ศรัทธา แห่งบาหลี*. นิตยสารอนูรักษ์ ฉบับที่ 67.
<https://anurakmag.com/travel/belief-faith-of-bali/>
- จรัส ลีกา, สุมิตรา ไอยรา และ ดาริกาญจน์ วิชาเดช. (2564). ศักติ ศักตะ: พลังอำนาจ. *วารสารสถาบันวิจัย
พิมลธรรม*, 8(2), 185-196.
- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. (2556). *พระพุทธศาสนาเถรวาทในอินโดนีเซีย*. เรือนแก้วการพิมพ์.
- ทวีศักดิ์ เพื่อกสม. (2555). *ประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย รัฐจารีตบนหมู่เกาะ ความเป็นสมัยใหม่แบบ อาณานิคม
และสาธารณรัฐแห่งความหลากหลาย*. เมืองโบราณ.
- พระยาอนุমানราชธน (เสฐียรโกเศศ). (2507). *วิวัฒนาการแห่งวัฒนธรรม*. กรมศิลปากร.
- พระมหานิกธ ฐานุตโร. (2558). ความเชื่อและแนวโน้มพระพุทธศาสนาในอนาคตของประเทศอินโดนีเซีย.
วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์, 1(2), 75-87.
- ศิริพร โตทองคำ. (2549). *อินโดนีเซีย*. สำนักพิมพ์สุโลกกว้าง.
- อรอนงค์ ทิพย์พิมล. (2557). *สถาบันการเมืองในประเทศอาเซียนบวกสาม: สาธารณรัฐอินโดนีเซีย*. ศูนย์วิจัย
ดิเรกชัยนาม คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เอลซา ไชนูดิน. (2552). *ประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย*. มูลนิธิโครงการตำรา สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- Andaya, B. W., & Andaya, L. Y. (2015). *A history of early modern Southeast Asia, 1400-1830*.
Cambridge University Press.
- Ardhana, I. K., & Wijaya, I. N. (2017). Indian influences on Balinese culture: The role of
Hinduism and Buddhism in present day Bali. *International Research Journal of
Management, IT and Social Sciences*, 4(1), 88–105.
- Astawa, A. A. G. O. (2014). “รูปเคารพและภาพสลักพระพุทธเจ้าระยะนี้ในจังหวัดเกียนยาร์ (Dhyani
Buddha Statuette and Relief in Gianyar Regency)”. *Forum Arkeologi*. สำนักโบราณคดี
กระทรวงศึกษาธิการและวัฒนธรรม.
- Athyal, J. M. (Ed.). (2015). *Religion in Southeast Asia. California. Indonesia: Urban Population
of Cities*. <https://www.citypopulation.de/en/indonesia/cities/>
- Badan Pusat Statistik. (2020). *Indonesia: Urban population of cities*. [https://www.bps.go.
id/publication/2020/12/28/population-of-indonesia-by-province-and-regency-city-
2020.html](https://www.bps.go.id/publication/2020/12/28/population-of-indonesia-by-province-and-regency-city-2020.html)
- Bali Abode Museum. (2008, November 21). *Rituals of life*.
<https://baliabode.org/exhibits/rituals-of-life/>

- Bali Daily, (2025). *Simple and meaningful offerings are enough: Religious leader*.
<http://www.thejakartapost.com/bali-daily/2012-09-01/simple-and-meaningful-offerings-are-enough-religious-leader.html>.
- Balinese Hinduism. (2018). *About Bali*. Asosiasi Conference Makers in Tourism and Sustainable Environment. <https://acmtse.gci.or.id/p/about-bali>.
- Barski, A., Beaucort, A., & Carpenter, B. (2007). *Bali: The ultimate guide to the world's most famous tropical island*. Tuttle Publishing.
- Editors of Encyclopaedia Britannica. (2025). *Bali: History of the island*. In Encyclopaedia Britannica. <https://www.britannica.com/place/Bali-island-and-province-Indonesia>
- Hinduloka. (2025, October 15). *Panca Yadnya – Pengorbanan & pengabdian untuk*.
<https://www.hinduloka.com/2025/10/panca-yadnya-lima-persembahan-suci.html>
- Indonesia Investments. (2025, November 29). *Hinduism in Indonesia*.
<https://www.indonesiainvestments.Com/culture/religion/hinduism/item250/>
- Onayaresorts. (2025). *Balinese Hinduism: Why are Balinese People Hindu*.
<https://www.onayaresorts.com/posts/2024/03/balinese-hinduism-why-are-balinese-people-hindu/>
- Suastika, I. N. (2021). The process and meaning of the Manusa Yadnya ceremony for the Hindu Bali community. *International Journal of Social Science and Business*, 5(1), 155–160.
- Vickers, A. (1990). *Bali: A paradise created*. Tuttle Publishing.
- Warriors of the Divine. (2024, February 25). *The Balinese philosophy of Tri Hita Karana: Harmony with God, humanity, and nature*. <https://warriorsdivine.com/blogs/the-path/the-balinese-philosophy-of-tri-hita-karana-harmony-with-god-humanity-and-nature>.
- WhatsNewIndonesia.com. (2024, October 10). *Bali's 'Banjar': Where tradition, culture, and community thrive*. <https://whatsnewindonesia.com/bali-banjar-tradition-culture-community/>